

szükségességét. Mert Tamás Fábry szerint is elsősorban „a novellista” volt, akinek írásaival a novella esztétikai normáit példázta a csehszlovákiai prózairók okulására. (*Madách, Bratislava, 1970.*)

BENEDEK ANDRÁS

Molnár Géza: A vadászpilóta szerelme és halála

Nem előzmények nélkül való Molnár Géza munkásságában a levegő hőseinek élete mint írói téma. Öt évvel ezelőtt megjelent *Harangos óra* című kötetének címadó elbeszélése ejtőernyős sportolókról szól, s volt időközben egy, a mostani kisregénnyel sok ponton érintkező folytatásos tévéfilmje is a repülőkről. Vonzódása tehát tartósnak mutatkozik, tárgyismerete is gazdag; de ami a legfontosabb: mint író elsősorban nem a téma kuriozitása vonzza.

A „kuriozitás” kifejezést természetesen nem pejoratíve használjuk itt most, hiszen már pusztán önmagában is érdem, ha valaki olyan világba vezet el bennünket, ami jelenlegi valóságunknak nélkülözhetetlen és fontos része, de írói ábrázolására csak nagyon-nagyon ritkán kerül sor. A tárgyban rejlő veszélyekre hívjuk fel a figyelmet vele. Arra, hogy ilyenkor elvileg könnyen csábító lehet — épp a különlegesség miatt — tetszelegni vagy bennerekedni a rendkívülinek öncélú megjelenítésében, s a repülőgépek emelkedésével együtt íróilag is eltávolodni a földtől, a mindennapok életétől.

Molnár Géza már a *Harangos órával* is bizonyította, hogy a legkevésbé sem esik bele ebbe a csapdába. Nála ilyenkor sem külsődleges izgalmakról, egyszerűen légi kalandokról vagy a hivatás szűk belső problematikájáról van szó elsősorban, hanem ezeken túl sokkal többről is: általánosabb emberi, még pontosabban mondva lényeges erkölcsi kérdések ábrázolásáról.

Ez az etikaközpontúság is régi és egyre erősödő írói jellemvonása Molnár Gézának (előző kisregénye, a *Vasárnap mindig esik az eső* mutatta meg ezt eddig legjobban). Úgy látszik, eme „kuriozitás” iránti vonzódása szorosan összefügg ezzel az etikai irányultással, mert ez a témakör — minden benne rejlő veszély ellenére — az igazi realista számára ilyen szempontból különösen sok lehetőséget nyújtó terület: a tettek és következményeik viszonya, az emberi kapcsolatok rendezettségének vagy kuszáltságának hatása, egyszóval az erkölcsi konfliktusok természete itt kiélezettebben, végletebben, tisztábban, tetten érhetőbben mutatkozik meg; másrészt viszont éppen ezért ez az életszféra szigorúbban is igényli a teljes morális következetességet és tisztaságot, mert itt az átlagélethez képest hatványozott erejű és könnyen végzetessé váló továbbgyűrűzése lehet a külső összeütközéseknek és belső lelki válságoknak.

Erről van szó *A vadászpilóta szerelme és halála* című kisregényben is. A három testi-lelki jó barát egyike, Moravetz Péter repülés közben fellépett belső vérezése következtében nem tudja irányítani gépét a leszállásnál, s életét veszti. Mi az igazi oka a tragédiának? — erre a kérdésre keres választ a műben az egyik társ, Dénes István, és rajta keresztül az író is.

„Nincs itt semmi rejtély. Pétert Ságody ölte meg” — fogalmazza meg kategorikus ítéletét Pulainé. „Hiába elég az öt ujjad a kardmarkolatra! Nincs kire ütni vele” — mondja indulatosan Kata, Moravetz felesége. Az egyik kifejezetten egy embert vádol, a másik mindenkét fölment. A maguk szempontjából mindkettőjük véleménye érthető, az író azonban nem elégedhet meg sem ennek, sem annak a leegyszerűsítő álláspontnak igazsággá emelésével, mert az mindegyiknél jóval össze-

tettebb. Morálisan csakugyan Ságody a főbűnös, de másrésről a körülmények rajta kívül is úgy alakultak, hogy nem csupán egyedül ő követte ki a szerencsétlenséghez vezető utat. Kata részéről sem volt elég meggondolt a házasság, áttételeken keresztül Pulai egyik elhatározása is hatott, és hibáztatható maga Moravetz Péter is.

S itt elérkeztünk a kisregény legérdekesebb, legmélyebb és legeredetibb gondolatához: Ságody és Petya egyéniségbeli, szemlélet- és gondolkodásmódbeli különbségéhez. Ságody a komputer-ember, Petya a mítosz-ember. Egyik a hidegen és önzőn számító abszolút racionalitás, aki „az élet által belétáplált új és új impulzusok szerint cselekszik”; a másik az életet félig a maga álmaiban és vágyaiban élő ember, akinek „számára az élet csodák halmaza volt. Múltba süllyedt és eljövendő csodáké”. Ságody Kata iránti szerelme, ami önmagában lehetett nagy és erős érzés, így megélve, azaz maradéktalanul alárendelve a karrierjével, előmenetelével összefüggő prakticista szempontoknak — másnak a vesztét előidéző legfőbb ok lett. Az érzelmeket figyelmen kívül hagyó komputerlogika objektíve csődöt mondott. Ságody számára persze nem. Neki nincs mélyebb lelki rezdülése a tragédiára, ő a saját logikájával gondolkodva tisztának tudja magát. Funkciója van a műben annak, hogy Ságodyban nincs Petya halála után különösebb lelki megrázkódtatás és vívódás, sőt levonható tanulság se: jelleme és komputer-emberi mivolta így mutatkozik meg igazán, és ez csak tetézi erkölcsi elmarasztalását. Számítását hibátlannak véli, nincs mondanivalója se önmaga, se mások számára az eset után, mindössze csak ennyi: „Értsd meg, nem tehettem semmit.” Petya éppen a másik véglét. Annyira átengedi magát vágyai hatalmának, mindent előntő érzelmének, hogy egyáltalán nem számol olyan fontos reális tényvel, mint pl. hogy Katával ők nem egymáshoz valók, s hogy Kata nem szereti őt igazán.

A „milyen okok vezettek a tragédiához?” kérdésének közvetlen nyomozásán túl tehát egy általánosabb és mélyebb lényegi mondandó is van a műben. Egy ember-eszményt mutat fel — részint az egyoldalú komputer-ember és mítosz-ember tagadásán keresztül negatíve, részben pozitíve megmutatva Dénes Istvánban —, a teljes embert, a szív és az ész harmóniáját; bármily banálisan is hangzik ez így: a gondolkodó és érző embert, akinél „rendben vannak a jellem és a logika koordinátái”. A technika korszakában és a magas szintű technika közvetlen közelségében élő és dolgozó embereknel sem lehet másmilyen az emberideál, etikai értékek tekintetében sem.

Érdekes megoldású és szerencsésen eltalált a mű kompozíciója is. A múlt és a jelen történéseinek síkváltogatása megy végbe benne, szerves egységet képezve. Sem az egyik, sem a másik vonulat nem hatalmasodik el mértéktelenül, nem megy a másik rovására, hanem e két sík kölcsönösen megvilágítja, érthetővé teszi egymást. A visszatekintés az időben éppen annyival járul hozzá a múltbeli szálak kibontásához, amennyit a jelen fejleményei, Dénes oknyomozásának előrehaladása megkíván, ill. ez utóbbi úgy és annyit mozdul tovább, amennyihez múltbeli hátteret kap.

Jó könyv *A vadászpilóta szerelme és halála*. Hogy mégsem lett kimagasló mű, annak az a legfőbb oka, hogy helyenként megkonstruáltság érződik benne. Gondolunk itt arra is, hogy egyes kulturális jellegű párbeszédtémák (pl. akupunkturális gyógy mód, székely népmesék, szólásmondások) nem szervesen a mű belső világából nőnek ki, hanem az író műveltséganyagából kívülről vitetnek bele. Fontosabb azonban ennél egy másik problematikus jegy: túlságosan nagy a szakadék ama két tény között, hogy egyik oldalon ők hárman testi-lelki jó barátok, a másikon viszont egész sor nagyon lényeges dolgot nem tudnak egymásról. Az író ugyan megkísérli áthidalni ezt az űrt, motiválni és hitelesíteni ezt az ellentétet, de ez nem sikerül neki maradéktalanul. Úgyhogy végül is a sokszor felbukkanó „én erről nem tudtam semmit” motívum erőszakolt írói megoldásnak tűnik, és azt a külsődleges célt szolgálja, hogy a nyomozás új és megdöbbentő, váratlan eredményre vezessen. Ez a titkolózás íróilag túlméretezett és indokolatlan, de ezzel együtt is a kisregény élvezetes, tanulságos és élményt adó olvasmány. (*Szépirodalmi*, 1971.)

VÖRÖS LÁSZLÓ